

Бомбові удари радянської авіації по військових об'єктах Берліна у 1941 – 1945 роках

(за матеріалами виставки “Під крилом – Берлін”)

“Під крилом – Берлін” – таку назву має розгорнута в експозиції Національного музею Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років виставка, що розповідає про нальоти радянської бомбардувальної авіації на військові об'єкти столиці Німеччини.

Уперше Берлін був підданий бомбовому удару 7 серпня 1941 р. у відповідь на липневе варварське бомбардування Москви. Такий удар, як небезпідставно вважали радянські військові стратеги, мав би величезний міжнародний резонанс і, безперечно, велике пропагандистське значення.

Найбільш боєздатною на той час лишилася авіація Військово-Морського флоту та авіація далекосяжної дії (АДД). 30 липня 1941 р. нарком ВМФ М.Г. Кузнецов передав штабу Червонопрапорного Балтійського флоту наказ Ставки: “Відібрати 13 найбільш підготовлених екіпажів для нічних польотів зі складу 1 мінно-торпедного полку, ретельно оглянути і підготувати матеріальну частину. На 5 годину ранку 2 серпня мати на аеродромі Кагул бомби та бензин”.¹

За наказом командувача ВПС ВМФ С.Ф. Жаворонкова спеціалісти-авіатори все обрахували і дійшли остаточного висновку: радянські бомбардувальники ДБ-3, маючи повний запас пального, злітають з аеродрому Кагул, що на острові Сааремаа, скидають бомби на німецьку столицю і зможуть повернутися назад.

Через декілька днів командувач ВПС ВМФ прибув до 1 авіаційного мінно-торпедного полку і сповістив полковника Є.М. Преображенського та батальйонного комісара Г.З. Оганезова про рішення Ставки піддати бомбовим ударам військові об'єкти Берліна і доручення цього складного завдання кращим екіпажам саме їхньої частини. Разом з командуванням полку генерал-лейтенант С.Ф. Жаворонков відібрав льотний склад для виконання цих польотів.

1 мінно-торпедний полк був одним з кращих на Балтійському флоті. З перших годин війни він блискуче виконував бойові завдання по установці мін на вузьких фарватерах у Балтійському морі. Бомбардувальників полку Є.М. Преображенського можна було спостерігати і над танковими колонами ворога. Льотний склад бився з ворогом сміливо і хоробро.²

І ось тепер Верховний Головнокомандувач поставив перед полком нове, незвичайне завдання. Щоб злетіти в небо з невеликого аеродрому, долетіти до Берліна і назад, С.Ф. Жаворонков дав розпорядження брати більше пального і менше боєприпасів, ніж зазначено в інструкції. Коли Сталіну доповіли, що літаки пробудуть над Берліном 15 – 20 хвилин, він вирішив, що цього замало. Не влаштувала Сталіна і вага бомб – 500 кг. Сталін був упевнений, що бомбове навантаження може бути доведеним до 1 тонни. На острів Сааремаа він прислав льотчика-випробувача Володимира Коккінакі показати, як це робиться, адже саме на літаку ДБ-3 у вересні 1937 р. він підняв на висоту більше 11 км дві тонни вантажу. Однак призначені випробування закінчилися невдало. Прийшлося авіаційним технікам довести бомбове навантаження до 800 кг. З таким боєзапасом 5 серпня п'ять екіпажів на чолі з майором Ф.О. Усачовим злітали на розвідку до Берліна і благополучно повернулися назад.

7 серпня 1941 р. 13 найкращих екіпажів полку трьома групами на чолі з полковником Є.М. Преображенським, капітанами В.О. Гречишниковим та А.Я. Єфремовим взяли курс на захід. Вів повітряну ескадру флагманський штурман П.І. Хохлов. На виставці відвідувачі музею зможуть побачити фото 1941 р., яке зберегло для історії момент роботи Є.М. Преображенського і П.І. Хохлова з польотними картами напередодні вильоту, і штурманське приладдя, яким Петро Ілліч користувався під час виконання цього завдання.

Маршрут до Берліна і назад складав 1760 км, з яких майже півтори тисячі – над морем. Політ тривав на висоті близько 7 км. Температура повітря в кабінах опускалася до - 40 градусів. У літаку флагманського штурмана замерз компас і його прийшлося відігрівати в руках.

Однак сміливість, розумний ризик, побудований на точному розрахунку, виправдали себе. Фашисти і гадки не мали, що радянські пілоти підуть на такий відчайдушний крок, як бомбардування їхньої столиці. У своїй книзі “Над трьома морями” Петро Ілліч Хохлов розповідає: “На підході до цілі ми побачили Берлін у різнобарвних вогнях. Місто не було затемнене. Мовчала його повітряна оборона. Аж ось полетіли сигнали: що за ескадрилья, куди прямуєте? Якщо необхідно здійснити посадку, ось вам координати найближчих аеродромів, – пропонували нам гітлерівці. Загіпнотизовані геббельсівською пропагандою, повітряні стражі і гадки не мали, що над столицею рейху можуть з’явитись радянські літаки”.

Після уточнення штурманських розрахунків командири вивели свої групи на бойовий курс. Літаки скинули фугасні і запалювальні бомби на танкобудівний завод “Даймлер-Бенц”, заводи “Хейнкель”, “Фокке-Вульф”, “Сіменс”, “Цепелін”, залізничні станції. Радист флагманського літака лейтенант В.Кротенко включив рацію і передав: “Мое місце Берлін. Бомбардували. Все добре. Повертаємось”.

На зворотному шляху погода різко погіршилась і льотчики вели важкі повітряні кораблі по приладах, їх майстерність і тут допомогла подолати труднощі. На світанку 8 серпня літаки були на базі.

Фашистське командування вважало ймовірність бомбардування столиці Німеччини радянськими льотчиками за межею фантастики, тому Берлінське радіо передало інформацію, що в ніч на 8 серпня “великі сили англійської авіації намагалися бомбардувати нашу столицю. Є вбиті та поранені, збито 4 англійських літаки”.

А ще раніше Геббельс хвалькувато заявляв, що радянську авіацію знищено і жоден ворожий літак до Берліна не підійде...

У свою чергу британські засоби інформації спростували вигадку геббельсівської пропаганди: “Німецьке повідомлення про повітряну атаку Берліна цікаве і загадкове, адже ні 7-го, ні 8-го серпня англійські літаки над Берліном не літали”.

Через тиждень балтійським льотчикам Євгену Преображенському, Андрію Єфремову, Василю Гречишникову і штурманам Петру Хохлову та Михайлу Плотнікову було присвоєне звання Героя Радянського Союзу.

На виставці поряд з матеріалами Героїв Радянського Союзу Є.М. Преображенського та П.І. Хохлова представлені документи і нагороди капітана Є.П. Шевченка та старшого лейтенанта І.Г. Серебрякова, які за участь у бомбардуваннях Берліна були відзначені орденами Червоного Прапора. У льотній книжці капітана Є.П. Шевченка зберігся історичний запис про маршрут польоту до Берліна за 8 серпня 1941 р.³

У наступних бомбардуваннях Берліна разом з балтійцями брали участь льотчики бомбардувальних авіадивізій АДД. У Києві мешкає один із учасників бомбардувань

фашистського лігва Герой Радянського Союзу полковник у відставці Іван Іванович Яновський.

Поряд з льотним планшетом, який передав І.І. Яновський до музею у 1980-х роках, експонуються фотографії, документи ушавленого льотчика, зібрані науковими співробітниками в результаті тематичного комплектування під час підготовки виставки.⁴

Остання повітряна атака на Берлін з аеродрому Кагул була здійснена в ніч на 5 вересня 1941 р., коли радянські війська залишили місто Таллінн і стартувати літакам стало неможливо. А загалом було здійснено 52 літаковильоти, на столицю фашистської Німеччини скинуто більше трьохсот важких бомб, які викликали десятки пожеж у місті.

Бомбові удари по столиці рейху поновилися влітку 1942 р., коли фашистська орда стояла біля стін Сталінграда, коли перед ними був Кавказ. Завдання ускладнилося тим, що лінія фронту відсунулася на схід і тривалість польотів збільшилася. До ворожої столиці тепер необхідно було із підмосковного Моніно подолати півтори тисячі кілометрів над ворожою територією. Навколо самого Берліна стояли три тисячі зеніток. Союзники вважали план радянського командування нереальним. Однак радянські льотчики долетіли.

У ніч з 26 на 27 серпня 1942 р. політ радянської ескадрильї на Берлін очолив наймолодший льотчик 2 гв. авіаполку 34 авіадивізії АДД Герой Радянського Союзу О.Г. Молодчий. Ось як згадував це сам Олександр Гнатович: “Перед самою лінією фронту ми пірнули у хмари і далі летіли всліпу, по приладах. До Берліна дійшли не всі – хто не зміг пробитися через сильну грозу, відбомбився по інших містах Німеччини. Цього разу німці були готові до нашого візиту і зустріли по повній програмі: кораблі берегової охорони на Балтиці, винищувачі, прожектори та зенітки вели нас, передаючи один одному, безперервно до самої столиці”. До Берліна екіпаж О.Г. Молодчого вийшов першим. Це було видно з того, як одразу забігали навколо літака промені прожекторів у небі, стало видно як удень. Ховатися вже не було ніякого сенсу. О.Г. Молодчий ввімкнув у кабіні світло, щоб не бути осліпленим прожектором, і 14 хвилин вів літак над Берліном по приладах. У Москву була передана радіограма: “Москва, Кремль, товаришу Сталіну. Завдання виконали, повертаємось додому”. Вдруге відважний льотчик брав участь у польоті на Берлін 30 серпня 1942 р. А вже у грудні цього року він був вдруге удостоєний звання Героя Радянського Союзу. У фондовій колекції музею зберігаються льотні окуляри і реглан Олександра Гнатовича. Під час роботи виставки їх змогли побачити відвідувачі.⁵

З новою силою розігралися події в небі над Берліном навесні 1945 р. 16 квітня розпочалася Берлінська наступальна операція. Підтримку наземним частинам надавали 2, 4 і 16 повітряні армії – 8 тис. радянських льотчиків. Серед них капітан М.В. Мамай, який вже в перший день боїв за Берлін спрямував свою пошкоджену в бою машину на скупчення ворожої техніки. Як символ мужності і самовідданості нашого земляка, уродженця Черкащини, і вшанування його подвигу експонується на виставці його Грамота Героя Радянського Союзу.⁶

Боротьба у повітрі увінчалася повним тріумфом радянських льотчиків. Одним із символів великої Перемоги став прапор, встановлений над рейхстагом. 2 травня 1945 р. фотокор газети “Правда” В. Тьомін з літака молодшого лейтенанта І.А. Вештака зафіксував для історії цей незабутній момент. Центральне місце на виставці посідає авторський знімок, свого часу переданий до музею відомим фотокореспондентом, і льотна книжка І.А. Вештака із записами про цей травневий політ.⁷ Цікавою є і така

деталь. Завдання було не з легких. За декілька днів польотів з метою фотозйомки об'єктів Берліна літак Івана Вештака отримав 48 пробоїв. Редакція газети “Правда” виділила льотчику грошову премію – 1000 руб., яку він відправив на Київщину батькові на відбудову хати, спаленої німцями. Війна закінчилася. Життя продовжувалося.

¹ Хохлов П.И. Над тремя морями. – М., 1982. – С. 42.

² Мастера бомбового удара. – М., 1942. – С. 11.

³ Фонди НМБВВ. – КН-59456, РД-92; КН-59457, РР-1102; КН-11176, Ф-1219; КН-11182, Г-421; КН-32604, Ф-8793.

⁴ Фонди НМБВВ. – КН-98583, РШ-794.

⁵ Фонди НМБВВ. – КН-222979, Ф-29752; КН-222974, РР-2120; КН-22975, РШ-1239.

⁶ Фонди НМБВВ. – КН-50756, Д-11317.

⁷ Фонди НМБВВ. – КН-25106, Ф-7147; ТФ-3840.